

En helhedsorienteret indsats – hvordan gør man det?

At tilbyde 'helhedsorienterede indsatser' er en central strategi i det danske velfærdssystem. Men hvad er en helhedsorienteret indsats egentlig, og hvordan udføres den i praksis i velfærdsinstitutionelle indsatser? Resultater fra et igangværende forskningsprojekt belyser dette spørgsmål i forhold til unge, som både deltager i stofreducerende indsatser og er i kontakt med kriminalforsorgen.

AF VIBEKE A. FRANK, CECILIA RAND & MARIA D. HEROLD

Vibeke A. Frank er antropolog og professor ved Center for Rusmiddelforskning

Cecilia Rand er kriminolog og videnskabelig assistent ved Center for Rusmiddelforskning

Maria D. Herold er psykolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Danske velfærdsinstitutioner er forpligtet på at tilbyde borgere, der har behov for hjælp på et eller flere livsområder, en helhedsorienteret indsats. Dette kan for eksempel dreje sig om hjælpeindsatser, der adresserer stofbrug, boligsituation og/eller psykisk sundhed. Det er altså skrevet ind i dansk lovgivning, at mennesker, som har brug for hjælp på flere områder, skal tilgås 'helhedsorienteret', og dermed, at deres udfordringer skal ansues i relation til deres øvrige livsomstændigheder og situation. Bl.a. foreskriver Lov om Social Service, at velfærdsinstitutionelle indsatser på det sociale område skal være 'sammenhængende' og 'helhedsorienterede' – herunder, at de skal tage udgangspunkt i og tilpasses borgerens egne ønsker og behov. Dette betyder eksempelvis, at man i kommunale tilbud, som adresserer problematisk stofbrug, ikke anskuer brugen af stoffer som en isoleret problemstilling i borgerens liv, men medtænker, at der også kan være brug for indsatser, som adresserer andre aspekter af borgerens livssituation og hverdagsliv. Er der fx brug for hjælp til at komme i arbejde eller i uddannelse, til at indgå i konstruktive sociale relationer, til at håndtere psykisk sårbarhed, til at få forbedret boligforhold eller andet? Her vil der i mange tilfælde være brug for at inddrage andre indsatsområder end stofbehandlingen, fx jobcentret, psykiatrien eller uddannelsesinstitutioner. **Derfor bliver et tværsektorielt samarbejde, dvs. et samarbejde mellem forskellige sektorer og fagprofessionelle, ofte et vigtigt element i den praktiske udførelse af en helhedsorienteret indsats.** I forhold til unge, som både er i kontakt med kriminalforsorgen, og som samtidig deltager i forskellige indsatser for at reducere deres stofbrug, og som denne artikel har fokus på, så er dette samarbejde, og dermed selve grundlaget for at kunne yde en reel helhedsorienteret indsats, imidlertid ofte udfordret af bl.a. udfordrende rammer for koordinering og divergerende normer og værdier mellem de indsatser, som disse unge har brug for.

Det helhedsorienterede arbejde med stofbrugende unge i kontakt med kriminalforsorgen

I denne artikel fokuserer vi særligt på de ulige vilkår, som professionelle indenfor hjælpeindsatser rettet mod stofbrugende unge i kontakt med kriminalforsorgen har

for at efterleve den lovgivningsmæssige forpligtelse på at tilgå disse unge helhedsorienteret. Artiklen bygger på resultater fra et EU-finansieret forskningsprojekt, EPPIC, som netop har fokus på forebyggelse af stofbrug blandt unge mellem 18 og 25 i kontakt med kriminalforsorgen. De unge i projektet har alle erfaring med brug af illegale stoffer, primært cannabis og kokain. Herudover sidder de enten varetægtsfængslet, har fået en fængselsdom, har fodlænke eller er i tilsyn, og de tager altså samtidig del i forskellige indsatser, som skal afhjælpe eller forebygge yderligere stofbrug.

Med EPPIC-projektet har vi bl.a. undersøgt, hvordan to (meget forskellige!) indsatser, som begge arbejder med at forebygge eller afhjælpe stofbrug blandt disse unge, hver især arbejder helhedsorienteret med denne unge-gruppe. Den ene indsats er primært baseret på frivillig-kræfter i lokalsamfundet i en større dansk kommune og har til formål at støtte og hjælpe alle borgere (inklusive EPPIC-projektets målgruppe) i en sårbar livssituation. Den anden indsats yder stof-forbehandling til varetægtsfængslede i kriminalforsorgens regi og sigter mod at motivere de deltagende unge til at fortsætte i stofbehandling efter domsafsigelse, enten mens de afsoner en fængselsdom, eller når de bliver løsladt og dermed overgår til den kommunale stofbehandling. Den første indsats, som vi kalder A, tilbydes altså 'i frihed', mens den anden indsats, som vi kalder B, tilbydes i et arresthus. På trods af disse forskelle har medarbejderne i begge indsatser den samme forståelse af de unges problemer; samt at de bedst tilgås via en helhedsorienteret indsats. Dette vil vi, med udgangspunkt i kvalitative interviews med medarbejdere fra de to indsatser, uddybe i det følgende.

Helhedsorienteret, tværsektorielt samarbejde i praksis

På tværs af de to indsatser omtalte medarbejderne de unge som 'unge med komplekse problemer'. Dette afspejler, at de unge – som minimum – er udfordret på to områder: Illegalt stofbrug og kriminalitet. Herudover fremhæver medarbejderne, at de unge ofte også har udfordringer på andre områder, fx med hjemløshed, arbejdsløshed, manglende uddannelse, svære familieforhold og psykisk sygdom. Udgangspunktet, på tværs

af indsats, er derfor, at det kræver mere end blot en enkelt indsats at yde de unge tilstrækkelig hjælp, og at dette fordrer tværsektorielt samarbejde. Herudover har medarbejderne en fælles oplevelse af, at det danske velfærdssystem for disse unge nemt bliver uoverskueligt, og at det derfor kan være svært for den enkelte unge at navigere i systemet, finde de rette hjælpeindsatser, blive bevidst om egne rettigheder, efterleve systemets (ikke altid overensstemmende) krav og forventninger til dem og – helt lavpraktisk – at finde vej og møde rettidigt op på rette sted. Af samme grund arbejder medarbejderne både i indsats A og B, på forskellig vis, med at hjælpe de unge på deres vej 'ud og rundt i systemet'.

Selvom indsats A og B altså arbejder ud fra enslydende grundforståelser af de unge som havende 'komplekse problemer' og ligeledes ud fra en fælles forståelse af, at en helhedsorienteret tilgang til de unge er væsentlig, så har medarbejderne i A og B ganske forskellige rammer at udføre en helhedsorienteret indsats indenfor. Dette har betydning for, hvorledes de har mulighed for at praktisere indsatsen. Denne forskellighed afspejler sig fx i de to nedenstående citater:

"Vi er på den unges side og prøver at hjælpe dem gennem systemet. Hvis den unge har brug for at gå til læge, hjælper vi med at få lavet en aftale og går med dem. Vi kontakter deres kommunale socialarbejder og organiserer møde med dem og andre relevante parter, fx psykiatrien, hvis der er brug for det. Vi gør det ikke for dem, men vi tager skridtene sammen med dem. En dag vil de selv kunne gøre det" (medarbejder, indsats A – i lokalsamfundet).

"Hver gang en klient overflyttes til afsoning i fængsel, kontakter jeg stofbrugsbehandlingen dér og fortæller, at han skal afsone i det fængsel. Hvis den unge løslades, giver vi den unge kontaktinformationer på den kommunale stofbehandling. I begge tilfælde er det op til den unge selv at kontakte behandlingsindsatsen, hvis han ønsker at fortsætte i behandling" (medarbejder, indsats B – i arresthuset).

Som det første citat viser, så arbejder medarbejderne i indsats A tværsektorielt i samarbejde med den unge, ved at medarbejderen assisterer den unge i kontakten til forskellige relevante indsatsområder, og endvidere i selve mødet med disse indsatser. Medarbejderne her bliver således den unges 'mentor'. Ét mål er at få tingene til at ske sammen med den unge, fx at påbegynde stofbehandling, mens det overordnede formål er at lære den unge at navigere i systemerne og at kunne begå sig i de forskellige velfærdsindsatser og -systemer, som findes.

Som det andet citat viser, så forsøger medarbejderne i indsats B ligeledes at støtte den unge bedst muligt, når der skal skabes kontakt til alternative indsatser, enten i kriminalforsorgens eget regi (fx i det fængsel,

hvor den unge skal afsone efter domsafsigelse) eller i den unges hjemkommune (fx stofbehandling eller boligkontor) i forbindelse med løsladelse. Praksissen i indsats B er dog at skabe kontakt på vegne af den unge og derefter formidle kontakten, hvorefter det er den unges eget ansvar at forfølge de 'stier' i systemet, som medarbejderen har forsøgt at etablere. Af strukturelle årsager er det ikke muligt for indsats B at følge den unge videre rundt, hverken i kriminalforsorgens regi eller i frihed. Dette sætter altså nogle helt lavpraktiske begrænsninger for, hvorledes medarbejderne i indsats B har mulighed for at praktisere en tværsektoriel, helhedsorienteret indsats.

Samlet set eksemplificerer de to citater altså, at der kan være forskellige måder at praktisere en tværsektoriel, helhedsorienteret indsats på i relation til denne unge-gruppe. I dette tilfælde er medarbejdernes praksisser rammesat af de betingelser og beføjelser, som medarbejderne på de to indsatser arbejder under. Indsatsernes forskelligartede rammer skaber med andre ord forskellige vilkår for deres medarbejdere i den praktiske udførelse af deres arbejde: I indsats A har medarbejderne mulighed for at arbejde med den unge som en 'lærling', der skal oplæres til at kunne begå sig i velfærdssystemet. I indsats B må den unge selv opsøge de indsatser, som er relevante. **Dette er væsentligt at være opmærksom på, både organisatorisk og politisk, fordi det viser, at 'helhedsorientering' ikke sker i et vakuum, men derimod formes i og med den strukturelle virkelighed, som findes på forskellige velfærdsinstitutionelle områder – og fordi det har betydning for, hvad der kræves af den unge, og dermed for unges forudsætninger for at modtage den hjælp og støtte, som han eller hun har brug for (og reelt også krav på).**

Det svære samarbejde

I det ovenstående har vi bragt eksempler på de ulige vilkår, som indsats A og B har for at arbejde helhedsorienteret med de unge. Nogle udfordringer berører dog medarbejdere både i indsats A og B og bør ligeledes være et opmærksomhedspunkt i det politiske/organisatoriske arbejde omkring helhedsorientering i det danske velfærdssystem. Dette vedrører, at velfærdsinstitutionelle medarbejdere, som har til opgave at samarbejde om at afhjælpe en borgers udfordringer, ofte ikke kan samarbejde på lige fod. Fx har professionelle med forskellige faglige baggrunde (såsom læger, psykologer og socialfaglige rusmiddelbehandlere) ikke lige muligheder for at identificere eller præge de målsætninger og strategier, som skal definere den unges sags- eller behandlingsgang. På samme måde "trumfer" regler og normsæt inden for nogle sektorer (fx kriminalforsorgen) ofte de krav og forventninger, som gælder inden for de andre sektorer, der samarbejdes med (fx rusmiddelbehandlingen). Et tværsektorielt samarbejde er således ofte præget af, at én indsats og de regler og normer i forhold til borgeren, som gælder her, allerede i udgangspunktet har forrang i arbej-

det med borgerens problemstillinger, og den kommer derfor til at definere grundlaget og udgangspunktet for selve samarbejdet. I nærværende sammenhæng, hvor vi har fokus på stofbrugende unge i kontakt med kriminalforsorgen, gælder det fx, at kriminalforsorgens regler om nultolerance over for stofbrug 'trumfer' rusmiddelbehandlerens fokus på stofreduktion og skadesminimering. Fx siger en medarbejder fra indsats A:

"De er hårde i kriminalforsorgen. Han var prøveløsladt med fodlænke, og han fik dermed mulighed for at afsones under mere lempelige vilkår. Men det betyder ingen stoffer og ingen positive urinprøver. Hvis det sker, så ryger han tilbage i fængsel. Men de spørger ikke, hvorfor han bruger stoffer, som de gør i stofbrugsbehandlingen. Da han fik fodlænken af, var han tilbage på stoffer" (medarbejder, indsats A – i lokalsamfundet).

Tværsæktorielt samarbejde indebærer altså ofte, at velfærdsinstitutionelle medarbejdere skal jonglere med forskelligartede regel- og normsæt. Dermed udfordres tværsæktorielt samarbejde ikke alene af, at det kan være vanskeligt at finde rum, tid og ressourcer til at mødes, men også af, at der 'på tværs' hersker forskellige institutionelle holdninger til og syn på borgeren – som ligeledes skal kunne navigere i dette.

Det er således vigtigt både politisk og organisatorisk at være opmærksom på, hvordan der kan skabes bedre muligheder for intersektorielt samarbejde og helhedsorienteret indsats ved at forstå de vilkår og rammer, der er i dag.

Tre vigtige pointer:

De organisatoriske og strukturelle rammer er med til at definere, hvordan en 'helhedsorienteret indsats' kan praktiseres i velfærdsinstitutioner.

En 'helhedsorienteret indsats' vil derfor altid blive gjort forskelligt, afhængig af hvilke rammer medarbejdere arbejder indenfor.

Én indsats vil ofte have forrang i intersektorielt samarbejde, dvs., at den kan definere, hvilke krav til borgeren der skal være, som de andre indsatser i samarbejdet må arbejde under. Også selvom de andre indsatser ikke selv arbejder på den måde – som fx nultolerance over for stofbrug i kriminalforsorgens regi versus stofreduktion og skadesminimering i stofbrugsbehandling.

Læs mere om helhedsorienterede indsatser:

Andersen, D. & T.T. Bengtson (2019). Rettidighed og synkronisering af indsatser i komplekse ungesager. I: Bjerger, B. & E. Houborg (red.) *Rusmiddelbrugere i krydsfeltet mellem sektorer og fagligheder*, Aarhus Universitetsforlag, s. 45-64.

Herold, M. D., Rand, C., & Frank, V. A. (2019). Enactments of a holistic approach in two Danish welfare institutions accommodating young adults with offending behavior and drug use experiences. *Drugs and Alcohol Today*, 19(3), 208-219.

www.retsinfo.dk

Læs mere om EPPIC-projektet:

Herold, M.D. & V.A. Frank (2018). Nye psykoaktive stoffer: En ny bekymring i det danske landskab? *STOF*, nr. 30:25-28.

Rand, C., Herold, M.D., Frank, V.A. (2019). Unge indsatsets erfaringer med stofreducerende indsatser. *STOF*, nr. 34:8-13.

www.eppic-project.eu

